

BRILL

Chapter Title: Algemeene gegevens betreffende het landschap Banggai.

Book Title: Banggaisch adatrecht

Book Author(s): J. J. DORMEIER

Published by: Brill

Stable URL: <https://www.jstor.org/stable/10.1163/j.ctvbqs2x3.4>

JSTOR is a not-for-profit service that helps scholars, researchers, and students discover, use, and build upon a wide range of content in a trusted digital archive. We use information technology and tools to increase productivity and facilitate new forms of scholarship. For more information about JSTOR, please contact support@jstor.org.

Your use of the JSTOR archive indicates your acceptance of the Terms & Conditions of Use, available at <https://about.jstor.org/terms>

This content is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License (CC BY-NC 4.0). To view a copy of this license, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

Brill is collaborating with JSTOR to digitize, preserve and extend access to *Banggaisch adatrecht*

JSTOR

HOOFDSTUK I.

Algemeene gegevens betreffende het landschap Banggai.

1. *Grenzen.*

Het landschap Banggai, omvattende de onderafdeeling van dien naam, vormt administratief een onderdeel der afdeeling Poso van de residentie Manado. Het bestaat uit de Oostelijke helft van den Oostarm van Midden-Celebes, en de Zuid-Oostwaarts daarvan gelegen eilanden. Het landschap, vroeger vormende een afdeeling van het sultanaat Ternate, staat sedert 1 April 1908 in rechtstreeksche verhouding tot het Nederlandsch-Indisch Gouvernement; de bestuursvorm is sedert dien die van zelfbestuur onder Korte Verklaring.

Staatsblad 1907 no. 367 regelt de toevoeging van eenige van Ternate afgescheiden zelfbesturen, waaronder Banggai, bij het Gouvernement Celebes en Onderhoorigheden, waar een nieuwe afdeeling Oostkust van Celebes wordt gevormd; standplaats van den afdeeling-schef is Loewoek, gelegen in het Banggaische gedeelte van Celebes. Hierin komt in 1911 (stbl. no. 605) wijziging, waarbij de standplaats van dezen ambtenaar naar Bae-Bae verlegd wordt. Bij stbl. 1924 no. 365 worden eenige landschappen, o.a. Banggai, bij de residentie Manado gevoegd, terwijl in het staatsblad no. 366 van dat jaar de administratieve indeeling dier residentie wordt aangegeven: de afdeeling Poso wordt in het leven geroepen, het landschap Banggai wordt in twee onderafdeelingen gesplitst. In 1932 stbl. no. 571, worden de beide onderafdeelingen weer samengevoegd tot de onderafdeeling Banggai, met Loewoek als standplaats van den onderafdeeling-schef.

De grenzen van het landschap Banggai zijn nergens uitdrukkelijk geregeld. Waar eertijds (tot 1 April 1908) Banggai een deel uitmaakte van het sultanaat Ternate moet althans de westelijke grens van Banggai vastliggen, voor zoover deze samenvalt met de voormalige westgrens van Ternate. Bosscher en Mathijsen¹⁾ spreken in 1854 over Tandjong Api in de Tominibocht als grenspunt, terwijl

---

¹⁾ Bosscher en Mathijsen, *Schetsen*, blz. 90.

de Regeerings-Almanak van 1875²⁾ eveneens dat punt noemt. Bij het contract met den sultan van Ternate den 30en October 1880³⁾ gesloten behoort een opgave van het gebied tot het sultanaat behoorend. Hierin zijn wel genoemd de Banggai-eilanden, doch op den vasten wal van Celebes alleen „Balanta, Mendong” zonder verdere aanduiding (beide genoemde gebieden zijn verminkte namen van rechtsgemeenschappen; zie hoofdstuk III). Den 11en December 1887⁴⁾ sloot de resident van Manado een contract met den radja van Todjo, Banggai's westelijken buurman in de Tomini-bocht; in art. 1 staat als verklaring van dezen vorst, dat Todjo zich uitstrekt westwaarts van Tandjong Api tot . . . (volgt een naam), terwijl in de nota van toelichting te vinden is, dat het oostelijk grenspunt van Todjo, Tandjong Api, de residentie Manado scheidt van het onder de residentie Ternate ressorteerende gedeelte van Celebes. Bij het volgende contract met Todjo echter, dat van 25 Mei 1897⁵⁾, wordt in art. 2 de grensomschrijving als volgt aangegeven: „Het gebied van het landschap Todjo wordt begrensd ten Oosten door het riviertje Balingara bij Tandjong Api, ten Westen . . .” enz. Hierdoor werd de grens een aanzienlijk eind oostwaarts naar de Balingararivier verlegd. Door onvoldoende terreinkennis vermoedelijk is men niet op het idee gekomen om na tegaan of wellicht Ternate's (Banggai's) gebied werd aangetast, terwijl het verschil tusschen beide grensomschrijvingen (Tandjong Api is iets anders dan „bij” Tandjong Api!) wellicht de Algemeene Secretarie niet is opgevallen. Het verschil langs het strand bedraagt ± 30 KM.

Dat de Clerq⁶⁾ in 1880 Tandjong Api als westelijke grens aangeeft is dus volkomen correct, doch als in 1906 Goedhart⁷⁾ schrijft dat de westgrens van Banggai begint bij Tandjong Api in de Tomini-bocht, blijkt daaruit dat men te Banggai òf niet op de hoogte was van het Todjo-contract, òf dat men er zich niet bij had neergelegd. Een voor het adatvolkenrecht interessant uitvloeisel van een en ander zal in hoofdstuk VI par. 4 worden medegedeeld.

Het zuidelijk punt van de westgrens wordt gevormd door Togong Téong. Toen de Clerq als Resident van Ternate een hier gerezen

²⁾ Regeeringsalmanak 1875, blz. 226.

³⁾ Indische Gids 1882, deel I, blz. 693—708.

⁴⁾ Bijlagen 2e Kamer 1888—'89, no. 76—29 en 30.

⁵⁾ Bijlagen 2e Kamer 1898—'99, no. 166—27.

⁶⁾ De Clercq, Ternate, blz. 133. Dezelfde auteur spreekt op blz. 173 over Kaap Valsch of Taliaboe(?).

⁷⁾ Goedhart, Drie landschappen, blz. 443.

grensgeschil met Boengkoe (dat ook tot het sultanaat Ternate behoorde) onderzocht, was hiermede dus niet de uitwendige grens van dat sultanaat gemoeid, doch slechts een voor dat rijk interne kwestie. Als grens werd, na bespreking met de medegenomen hoofden, het in het contract (welk?) als grens opgegeven eiland Téong behouden⁸⁾. Thans nog is dit de grens tusschen Banggai en Boengkoe aan de zuidoostkust van Celebes.

De afpaling van Banggai's oostgrens werd pas een probleem nà Banggai's afscheiding van Ternate, dus na 1 April 1908, want toen viel Ternate's westgrens samen met Banggai's oostgrens. Herhaaldelijk hebben zich daarover moeilijkheden voorgedaan tusschen hoofden van Banggai en van Taliaboe (onderafdeeling Soela-eilanden). Volgens de Clercq⁹⁾ behooren Timpaoes en Masoni tot Banggai; Goedhart¹⁰⁾ duidt de oostgrens niet nader aan. In 1913 ontkende Banggai de rechten van Taliaboe op Masoni, doch blijkens de alignementen vermeld in bijlage A¹, behoorende bij het op 22 Februari 1910 goedgekeurde en bekrachtigde, op 28 Juni 1909 met den sultan van Ternate gesloten¹¹⁾ contract, behooren de eilanden Salaoewe en Timpaoes tot Banggai, het eiland Masoni echter tot Ternate.

Thans is de Balingara de westgrens, waarbij Banggai dus grondgebied aan Todjo verloor; aan den anderen kant zijn de op het eiland Masoni aanwezige klappereigenaren en visschers (er zijn geen kampongs) op Timpaoes in de landschapsbelasting geregistreerd, waardoor dus feitelijk de kas van Banggai inkomsten geniet die haar rechtens niet toekomen.

Het gebied van het landschap is eenvoudig in eenige deelen te verdeelen, te weten den Archipel (waarvan de voornaamste eilanden zijn Peling, Banggai, Labobo en Bangkoeloe), en den Vaste-Wal. Van de eilanden wordt het grootste, Peling, door de bevolking zelve niet zoo genoemd, of hoogstens in navolging van de bestuursambtenaren. Bij het volk heet het Togong doi tanga (= eiland in het midden)¹²⁾. De Vaste-Wal, in den Archipel vaak „tanah

⁸⁾ De Clercq, Ternate, blz. 145—146.

⁹⁾ De Clercq, Ternate, blz. 123.

¹⁰⁾ Goedhart, Drie landschappen, blz. 442.

¹¹⁾ Mededeelingen Encyclopaedisch Bureau No. XV (Soela-eilanden), blz. 1 noot 1. Hierin wordt ook vermeld dat Goedhart in zijn memorie gesteld zou hebben dat Timpaoes en Masoni tot Taliaboe behooren, en dat over de Salaoewe-eilanden geschil zou bestaan. Deze mededeeling heb ik echter bij Goedhart niet aangetroffen.

¹²⁾ O.a. Kruyt, Vorsten, blz. 505.

besar" ¹³⁾ genoemd, heeft aan zijn oostelijk einde een schiereiland; dit paddenstoelvormig gedeelte wordt door de bestuursambtenaren vaak Vogelkop genoemd. In den loop der volgende bladzijden zullen herhaaldelijk deze drie deelen (Archipel; Vogelkop; rest Vaste-Wal) genoemd worden.

2. *Bevolking; talen.*

In geen der mij bekende ethnografische werken wordt een in-deeling der Banggai-bevolking bij één der groote omliggende groepen aangegeven; er is ethnografisch en anthropologisch te weinig bekend om een dergelijke in-deeling thans te rechtvaardigen. De Volkskaart van Nederlandsch-Indië van R. E. Kaltofen geeft Midden-Celebesvolken aan, warbij o.a. de geheele bevolking van het landschap wordt ingedeeld, met uitzondering van plaatselijke vestigingen van Badjo's. „De Volken van Nederlandsch-Indië" (1921) behandelt in deel II de bewoners van Midden-Celebes, waartoe alleen de Oost-Toradja's en de bewoners van Poso gerekend worden; verder worden de bewoners der noordelijke Molukken (Halmaherra, Morotai, Ternate, Tidore, Obi en Batjan) en der zuidelijke Molukken (Ambon, Haroehoe, Saparoea, Noesa-Laoet) behandeld. Bij deze opsomming blijven het gebied van Banggai en de Soela-eilanden onbesproken. Terloops zij opgemerkt dat de bevolkingstypen op de platen der blzz. 58, 60, 61, 67 en 77 veel doen denken aan de Banggaische bevolking, speciaal die van Oost-Peling. Volgens Bosscher en Mathijsen ¹⁴⁾ behoort de bevolking van Peling tot denzelfden stam als de inboorlingen van Soela, met wie zij de meeste overeenkomst in taal heeft.

De gegevens van de volkstelling 1930 ¹⁵⁾ geven een totaal van 95.515 zielen van op Banggaisch gebied wonenden. Gesplitst naar bevolkingsgroepen, tevens territoriaal naar Archipel en Vaste-Wal, is dit als volgt te verdeelen:

---

¹³⁾ De Clercq, Ternate, blz. 53 noot 2: „In de wandeling noemen de inboorlingen Halmahera steeds „groot land"; volgens de in den geheelen Indischen „Archipel bestaande eigenaardigheid om uitgestrektheden land, die niet te overzien zijn, nooit den naam van eiland te geven. Men vindt hetzelfde o.a. te „Soela voor Mangolé en te Banggai voor Pélèng".

Dit laatste nu is mij niet bekend; naar mijn weten slaat de uitdrukking „tanah besar", te Banggai gebruikt, uitsluitend op den Vaste-Wal.

¹⁴⁾ Bosscher en Mathijsen, Schetsen, blz. 95.

¹⁵⁾ Volkstelling 1930, deel V, tabel I, blz. 122.

Archipel: inl.	25.437 m +	23.765 vr =	49.202
eur.	33 m +	22 vr =	55
chin.	363 m +	212 vr =	575
arab.	3 m +	1 vr =	4

49.836

Vaste-Wal: inl.	23.343 m +	20.947 vr =	44.290
eur.	22 m +	15 vr =	37
chin.	564 m +	371 vr =	935
arab.	211 m +	206 vr =	417

45.679

Het betrekkelijk groot aantal Europeanen in den Archipel vindt zijn oorzaak in een groep afstammelingen van Manillaresche duikers, die op Oost-Peling verblijven; zij zijn Europeanen krachtens art. 163 lid 2, ten 3e der Indische Staatsregeling, doch verkeerden overigens in materieel dezelfde omstandigheden als de inlandsche landschapsbevolking.

Het oppervlak van den Archipel bedraagt 3.164.06 KM², dat van den Vaste-Wal 8.859.38 KM² ¹⁶⁾; de bevolkingsdichtheid dezer deelen bedraagt dus onderscheidenlijk 15,75 en 5.16.

In het landschap worden drie talen gesproken, door Adriani ¹⁷⁾ met het Bobongkosche (Togean-eilanden, Tomini-bocht) tot één groep, de Loinangsche, vereenigd. Van deze heet het in de Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië ¹⁸⁾: „De Loinansche taalgroep is te beschouwen „als de zuidelijke uitlooper der Gorontalesche. Zij heeft haar weg „over de Togean-eilanden genomen”. „De woordenschat dezer taal- „groep verschilt zoozeer van dien der Toradja'sche en Boengkoesch- „Morische talen, dat zij een afzonderlijke groep moet vormen. Het „Bobongko'sch heeft van de Loinansche talen nog de meeste woorden „met het Gorontalesch gemeen; het naast bij het Bobongko'sch staat „het Loinansch. Het Balantaksch staat weer iets verder af en het „Banggaisch vormt den overgang tot meer O'lijk gesproken talen”.

Het Loinansch (in engen zin) kent als ontkenningwoord *madi* en wordt gesproken op den Vaste-Wal, met uitzondering van het zuidelijk

¹⁶⁾ Volkstelling 1930, deel V, tabel 9, blz. 156.

¹⁷⁾ Adriani-Kruyt, Bare'e III, blz. 275.

¹⁸⁾ Deel II, blz. 614.

en oostelijk deel van den Vogelkop; in dit uitgezonderde gebied spreekt men het Balantaksch met het ontkeningswoord (*ko*)*sian*. In den Archipel tenslotte spreekt men het Banggaisch, met het ontkeningswoord *aki*. Over het gebruik van het woord Loinan nog een enkel woord. Het aantal dergenen, die het Loinansch in engen zin, het *madi* dus, spreken, is aanzienlijk grooter dan dat der menschen die wij in de volgende bladzijden als To Loinang zullen aanduiden, zulks in navolging van dr. Alb. C. Kruyt (wij volgen ook in dezen zijn schrijfwijze). Met dezen laatsten naam wordt een groep bergbewoners aangegeven in het binnenland van den Vaste-Wal, verdeeld in de menschen van Lingketing en die van Baloa.

Adriani ¹⁹⁾ trekt de grenslijn met de Toradja-talen van Tandjong-Api (dus dit is ook een taalgrens!) naar Ondolean; deze laatste woordvorm bewijst dat deze plaats in Loinansch taalgebied heeft gelegen. Een nieuwe indeeling maakt dr. S. J. Esser, die eenerzijds onderscheidt het Loinansch (met de onderdeelen Loinansch, Bobongkosch en Balantaksch), anderzijds het Banggaisch ²⁰⁾. Coolhaas ²¹⁾ stelt verwantschap tusschen het Banggaisch, Soelaasch (dus conform Bosscher en Mathijssen), Oost-Makiansch en Batjansch (hij noemt ze de westelijke talen van de zuidelijke Halmaheragroep) welke samenhang vertoonen met de talen van Midden-Celebes, terwijl de oostelijke talen overgangen vertoonen tot de Melanesische talen van noord-west Nieuw-Guinea.

Een merkwaardigheid van het Banggaisch, die in de overige talen der Loinansche groep niet optreedt, is het voorkomen van den z.g. averechtschen genitief. Adriani ziet in den Banggaischen averechtschen niets anders dan een jongere constructie van den Loinanschen en Bobongkoschen rechtschen genitief ²²⁾. De Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië geeft, dat het Banggaisch een drievoudige genitiefconstructie bezit ²³⁾.

De aki-sprekers rekenen zich tot twee afdeelingen, een oostelijke en een westelijke. Er is dialectisch verschil, dat nog daardoor geaccentueerd wordt dat de westelijke groep de *k* en de *g* midden in de woorden wegwerpt en er een hamzah voor in de plaats stelt (het

¹⁹⁾ Adriani-Kruyt, *Bare'e* III, blz. 4, 16.

²⁰⁾ Zie talenkaart blad 9b in den Atlas Tropisch Nederland, groepen IX en IXa.

²¹⁾ Coolhaas W. Ph., Mededeelingen betreffende de onderafdeeling Batjan, B. K. I. 82 (1926), blz. 418.

²²⁾ Adriani-Kruyt, *Bare'e* III, blz. 286, 287.

²³⁾ Encyclopaedie van Nederlandsch-Indië, deel I, blz. 614.

ontkenningwoord is dus daar a'i, enz.)²⁴). Kruyt stelt dat deze beide deelen èèn volk zijn, weliswaar met kleine verschillen in taal en adat, die echter ontstaan kunnen zijn door een uit elkaar raken der twee deelen, waarbij het contact verbroken werd. De oostelijke groep heeft vermoedelijk in aanraking gestaan met de buitenwereld en meer den invloed daarvan ondergaan dan de westelijke. Die invloed concentreerde zich voornamelijk om het vorstenhuis (van Ternataansche origine; zie hoofdstuk II), dat tot op heden in Oost-Peling meer invloed heeft dan in het westen van dat eiland²⁵).

Aan den anderen kant kunnen we met reden Kruyts stelling betwijfelen als we weten dat juist bij die westelijke meer geïsoleerde helft de kunst van pottenbakken, ijzersmeden en kopergieten, en (eertijds) katoenweven, bekend zijn²⁶). Eigenaardige verschijnselen bij de lijkbezorging (het gebruik van steenen in den grafkuil in Kindandal; het voorkomen van de resten van een steenen doorkist in Sea-Sea²⁷) en een afwijkende organisatie bij den socialen opbouw der rechtsgemeenschappen (zie hoofdstuk III) mogen m.i. aanleiding zijn de these der eenheid in oorsprong van de beide deelen met de noodige voorzichtigheid te hanteeren. Kruyt zelf merkt op dat de bewoners van den Banggai-archipel vermoedelijk ontstaan zijn uit een vermenging van rassen, waaronder hij vele typen opmerkte, menschen met baarden, met gekroesd haar, velen zeer donker gekleurd²⁸). Bezie men tenslotte de afbeeldingen van Negroïden en Weddaïden, dan komt men welhaast tot de veronderstelling dat wellicht vooral de Sea-Sea (West-Peling) met hen verwant zijn.

Naast deze bevolking die we gemakshalve als autochthoon zullen aanmerken komen immigranten voor. Men treft eenige Boegineesche kolonies aan, die soms rechtsgemeenschappen werden, men vindt een Gorontaleesche kampong met eigen bestuur en vermogen, en verder wonen op vele plaatsen Badjo's in hun typische op palen in zee gebouwde huizen, waarvan de bewoners eigen hoofden en een eigen adat bezitten. Behalve deze immigranten van blijvenden aard treft men veelvuldig Boetonneezen (veeleer Moenaneezen) aan, die als tijdelijke werkkrachten (voornamelijk in den Archipel) rondzwerfen; soms blijven zij slechts eenige maanden in het landschap, doch ook komt het voor dat zij zich gedurende eenige jaren in een dorp op-

²⁴) Kruyt, Pilogot, blz. 115, noot 1.

²⁵) Kruyt, Bewoners, blz. 69.

²⁶) Kruyt, Bewoners, blz. 78—88.

²⁷) Kruyt, Ziekte en dood, blz. 162; Memorie.

²⁸) Kruyt, Bewoners, blz. 67.

houden als klapperplukker of kleinhandelaar. Zij huwen hoogst zelden met dochteren des lands, hokken veelal samen in een of meer kleine huisjes buiten het dorp, en stichtten in het Banggaische voor zoover mij bekend geen eigen rechtsgemeenschappen.

3. *Middelen van bestaan.*

Het algemeen bodemaspect is zeer geaccidenteerd; daarbij komt dat de grond zeer kalkrijk is in belangrijke deelen van het land, waardoor plaatselijk groote waterschaarschte bekend is. De kusten der eilanden zijn grillig van vorm, met vele baaien en inhammen en talrijke riffen en ondiepe plaatsen ervoor. De meeste dorpen liggen thans aan of in de nabijheid van de kust, waardoor algemeen visscherij wordt uitgeoefend, met den gunstigen invloed daarvan op den voedseltoestand. Voor haar dagelijksche behoeften voorziet de bevolking vrijwel geheel in haar eigen voeding. Als hoofdvoedsel worden in den Archipel uitsluitend diverse knolgewassen gebruikt; het zijn voornamelijk oebi en keladi (*Dioscorea alata* Lin., resp. *Colocasia antiquorum*)²⁹). In het aki heet oebi *bakoe*, hetgeen letterlijk beteekent: proviand, teerkost. Omtrent den oorsprong van de oebi bestaat een verhaal als elders op Celebes t.a.v. den oorsprong van de rijst, nl. dat in den vóórtijd èèn der zeven kinderen van Nabi in stukken werd gehakt, uit welke lichaamsdeelen het gewas ontstond.

Keladi wordt het gewas der geesten genoemd: men vond deze plant in de wildernis en bracht haar op gecultiveerden grond over, zegt men. In legenden uit den oertijd van West-Peling is keladi het voedingsmiddel; men voegt er aan toe, dat er in dien tijd nog geen oebi was. In West-Peling heet het verder dat de keladi tegelijk met de eerste menschen op den berg Tokolong geschapen werd; in Oost-Peling beweert men echter dat oebi eerder dan keladi als voedingsmiddel werd gebruikt. Wellicht is dit een verdere aanduiding dat er verschil bestaat tusschen de bewoners van West- en Oost-Peling.

Op den Vogelkop wordt thans rijst als hoofdvoedsel algemeen gebruikt. In het overige gedeelte van den Vaste-Wal gebruikt men, al naar de bodem het planten toelaat, oebi, mais en rijst door elkaar.

Naast dezen geheel op eigen verbruik gerichtten verbouw van voedingsgewassen levert de cultuur van cocospalmen, en het verwerken der vruchten tot copra, het voornaamste uitvoerartikel. Om een indruk te geven van den omvang dezer (grootendeels bevolkings-) cultuur zij

---

²⁹) Kruyt, Landbouw, blz. 475—476.

vermeld dat in 1938 bijna 1½ miljoen vruchtdragende klapperboomen in de belastingregisters der landschapsonderhoorigen waren opgenomen, terwijl nog bijna 2 miljoen boomen geplant doch nog niet vruchtdragend waren. Uitvoercijfers zijn wegens het ontbreken van tolkantoren in de onderafdeeling niet beschikbaar, doch de geschatte jaarproductie van het klapperbezit der landschapsonderhoorigen is rond 365.000 picol ($\pm$ 230.000 quintalen)³⁰⁾.

4. *Godsdienst.*

De bevolking van het landschap was tot het begin van deze eeuw overwegend heidenen. Slechts te Banggai, woonplaats van den vorst, en op eenige woonsteden elders, trof men reeds in oude tijden kernen van Islamieten aan. Gelijktijdig met de meer intensieve bestuursbemoeyenis (na 1 April 1908) kwam een nieuwe tijd ook voor godsdienstzaken. Een uitbreiding van den Islam onder de heidenen, voornamelijk in Oost-Peling en op den Vaste-Wal, werd eenige jaren later gevolgd door de intrede van het Christendom, vooral in West-Peling en Balantak. In de Koloniale Verslagen na 1914³¹⁾ komen steeds berichten voor over het doopen van „alfoeren” (waaronder hier te verstaan: heidenen) in beide gebieden. In 1921 begon de Missie eveneens haar arbeid, oorspronkelijk ten bate der in Oost-Peling aanwezige Manillareezen, later ter kerstening der heidensche bevolking. Eind 1938 waren er rond 26.500 Protestante en 1.700 Katholieke Christenen³²⁾. De rest van de bevolking wordt aangemerkt als Mohammedaan, op kleine heidensche eenheden na. De Mohammedaan voelt en acht zich goed Islamiet; hij heeft de gezindheid het te zijn.

Het zal echter duidelijk zijn, dat waar zoo betrekkelijk kort geleden beide groote godsdiensten hun intrede deden onder de bevolking, zeer veel van het oude heidendom onder den dekmantel van den godsdienst nog moet leven. Niet alleen wijzen allerlei gebruiken bij den landbouw op de belangrijke plaats die goden en geesten in het dagelijksch leven innemen, doch een goed stuk van de sociale organisatie bleek mij te

³⁰⁾ Memorie.

³¹⁾ Koloniaal Verslag 1914/15: In Lamala zijn 2400 Alfoeren gedoopt; K. V. 1915/16: In Lamala zijn thans 4000 Christenen; K. V. 1916/17: In Lamala zijn nu 5500 Christenen; K. V. 1917/18: Lamala telt thans 6000 Christenen; K. V. 1919/20: Er worden 400 doopelingen in Lamala gemeld; K. V. 1920/21: Opnieuw laten zich 400 heidenen in Lamala doopen; K. V. 1922/23: Op den Vaste-Wal zijn thans 17 Zendingsscholen; K. V. 1923/24: In West-Peling gaat de kerstening goed vooruit K. V. 1924/25: In 1923 lieten zich in West-Peling 5464 personen doopen.

³²⁾ Memorie; cijfers vlg. Indisch Predikant en Missionaris.

rusten op heidensche vooroudervereering. Eenige specifieke trekken uit dit heidendom mogen hier volgen.

Naast elkaar leven zondvloed- en scheppingsverhalen: het is niet steeds duidelijk of daarin het ontstaan der vorsten- en hoofdengeslachten, dan wel van alle menschen wordt vermeld (zie b.v. de legende van het Banggaische vorstenhuis, hoofdstuk II); in Oost-Peling worden vele der legenden aan den berg Tomoesi, in West-Peling aan de bergen Lipoe Babasal en Tokolong vastgeknoopt.

Men spreekt in West-Peling van Temeneno, voor velen een dubbelwezen, waarvan de man neerdaalde op den Tokolong, de vrouw oprees uit de aarde; men zegt dan dat de vrouw zich den Lipoe Babasal tot woon verkoos, aldus een huwelijksverhouding scheppende tusschen beide bergtoppen (van belang voor de betrekking tusschen de groepen die zich rond deze bergen als magisch centrum hebben gevormd). Temeneno was het die het eerste menschenpaar schiep. Dit wezen heeft vier zoons, t.w. Soelape, den god der oebituinen, Tompoedae, den god van de jacht, Sama, den god van de vischvangst, en Samalangan, den god der bijen en van den koeskoes³³).

De geesten waarmee het dagelijksch leven van den Banggaier geheel vervuld is zijn de *pilogot*; het pilogotgeloof is duidelijk vooroudervereering. Naast de *pilogot* kent men het geloof aan *balakat*, wonderdoende voorwerpen of plaatsen, welke in wisselwerking staan tot de *pilogot*. In West-Peling is het pilogotgeloof, in Oost-Peling daarentegen het *balakat*geloof met iets gewijzigde beteekenis op den voorgrond gekomen.

De West-Pelingsche huisgoden, *pilogot*, in elke woning zetelend, zijn vier in getal; ze zijn: Batanaas, de voorman, ontstaan uit het leven van den oervader der familie; elke doode die in de familie voorkomt voegt zijn leven (onderscheiden van de ziel) bij Batanaas. Het is èèn wezen, de verzameling van het leven van alle gestorven leden der familie. Pali is ontstaan uit de placenta van den eersten voorvader en het bloed bij zijn geboorte gestort; de placenta van elken nakomeling en het geboortebloed van dien voegen zich bij Pali. Denkt men Batanaas (en de beide nog te behandelen *pilogot*) als man, Pali ziet men als een vrouwelijk wezen. Mboli (= wat mag, wat mogelijk is) is ontstaan uit het vruchtwater van den oervader; de krachten opgesloten in het vruchtwater zijner nakomelingen voegen zich steeds bij Mboli. Tenslotte is Balani (= dapper) ontstaan uit het men-

---

³³) Kruyt, *Pilogot*, blz. 114—117.

struaal bloed der oermoeder, vergroot met dat harer dochteren³⁴).

Deze *pilogot* beheerschen op zoo'n intense wijze het dagelijksch leven van den West-Pelinger, dat zoowel Tomeneno als zijn vier zoons, misschien met uitzondering van Tompoedaoe, alsook de *balakat*, op den achtergrond geraken. Als *balakat* beschouwt men hier de bergtoppen waaraan de scheppingsverhalen zijn verbonden, Tokolong en Lipoebabasal, en wellicht andere.

In Oost-Peling daarentegen beheerscht de *balakat*vereering het geheele sociale bestel. Als definitie van *balakat* in Oost-Pelingschen zin stelde ik, tezamen met P. van den Berg M.S.C. uit Noelion, het volgende op. Primair wordt met *balakat* aangegeven een met rede begiftigd, bovennatuurlijk wezen, dat een zichtbaar aardsch bestaan heeft geleid, doch dat daarna onzichtbaar is geworden (mal.: „lenjap”) ³⁵, dat echter tot op heden een zegenbrengenden invloed kan uitoefenen, meer speciaal op het lot zijner nakomelingen. Secundair duidt men met *balakat* verder aan voorwerpen (soms versteeningen) door een dergelijk bovennatuurlijk wezen achtergelaten. Deze genieten de vereering van de menschen die zich volgens de traditie en hun eigen innerlijke overtuiging afstammeling voelen van dit wezen; zij zijn onvervangbaar en vormen een onmisbaar middel om met de(n) voorouder in contact te komen. Elke streekgemeenschap (zie hoofdstuk III) heeft haar eigen *balakat*.

Bij de *balakat*vereering komt ook het begrip *koesali* ter sprake; in West-Peling is dit een klein rustbed, in het huis van den priester (aki: *talapoe*), waarop geacht wordt dat de *pilogot* neerstrijkt; in Oost-Peling is de *koesali* echter een voor den *balakat*, in de nabijheid der vereerde voorwerpen opgerichte, tempel, meestal iets kleiner dan een gewone dorpswoning, en vaak buiten het dorp gelegen. Een dergelijke tempel heeft een eigen bewaker (bewaakster) (aki: *pakanggi* ³⁶).

Wij kunnen hier dus twee typen van vooroudervereering waarnemen. De *pilogot* van West-Peling is een vier-eenheid, die zich steeds vergroot bij elke geboorte, elk sterfgeval, enz. De *pilogot* worden gedacht als wezens wien niets menschelijks vreemd is, die zich als menschen beleedigd kunnen achten, die men dus moet vleien en vereeren, daar ze anders kwaad kunnen berokkenen. Wordt de familie

³⁴) Kruyt, *Pilogot*, blz. 117—123.

³⁵) Verg. Friedericy H. J., De standen bij de Boegineezen en Makassaren, blz. 23, 25 en 26, waar gesproken wordt over de eerste Goasche vorsten, die niet stierven, doch zwevend verdwenen.

³⁶) Kruyt, o.a. *Vorsten*, blz 605—610.

echter te uitgebreid, dan kan men tenslotte een gedeelte dezer voorouders uitschakelen³⁷⁾. De Oost-Pelingsche *balakat* is echter een wezen dat eenmaal is, dat geen uitbreiding meer ondergaat door zijn nog levende nakomelingen, dat echter ook niet terzijde kan worden geschoven bij de vereering van andere dergelijke geesten. De gesteldheid van de *balakat* lijkt van hooger en edeler gehalte dan van de *pilogot*.

In West-Peling is de *balakat* wel het zinnebeeld der sociale groepeerding geworden, doch de *pilogot* zijn het middelpunt der religieuze vereering voor de leden dezer groepen; in Oost-Peling echter werd de *balakat* sociaal en religieus centrum tegelijkertijd, daar hier de *balakat* het middelpunt van menschengroepen werd, die zich gezamenlijk traditioneel aan dat bovennatuurlijk wezen gebonden voelen, wier wel en wee in dit aardsch bestaan nog goeddeels beheerscht wordt door dien oervader (oermoeder; ook vrouwelijke *balakat* komen voor). Dergelijke menschengroepen zooals die zich om een religieus centrum groepeerden, dan wel zich bewust bleven een zelfde *balakat* te hebben, werden rechtsgemeenschappen (zie hoofdstuk III).

In Balantak kent men een scheppingsverhaal, gecombineerd met een zondvloedgebeuren³⁸⁾. Verder is het woord *pilogot* hier ook bekend, doch men duidt daarmee den scheppenden geest als zoodanig aan: *pilogot mola*; deze woont in de zon en wordt ook wel genoemd Toempoenta (= die ons bezit, onze eigenaar); hij straft het kwade. Een tweede geest, een oude vrouw, woont volgens sommigen in de aarde. Men gebruikt verder het woord *pilogot* ook wel ter aanduiding van de geesten op twee bergen van den Vogelkop, die beschouwd worden als de bakermat, dan wel als de stamvader van de beide rechtsgemeenschappen, waarin het Balantakvolk verdeeld is. Voor deze geesten gebruikt men ook wel den term *berkat* (verg. mal. *berkat* = zegen, zegenrijke invloed).

Ook de Loinangs kennen het begrip *pilogot*; het zijn de voor naamste en misschien wel de meest oorspronkelijke geesten, want zij zijn de zielen der lang geleden gestorven stamvaders. Elke familie in uitgebreiden zin heeft zijn *pilogot* of stamvader en aangezien elk dorp door één familie in uitgebreiden zin wordt bewoond, heeft elk dorp zijn *pilogot*, die slechts vereerd kan worden door de afstammelingen van dezen oervader. Wanneer de *pilogot* wordt aangeropen

³⁷⁾ Kruyt, *Pilogot*, blz. 118—119.

³⁸⁾ Kruyt, *Balantaksche Studiën*, blz. 330 v., 364, 366.

wordt zijn naam gewoonlijk verbonden met *balakat* (berkat); dit woord is vlg. Kruyt waarschijnlijk via Ternate onder de Loinangs gekomen; er wordt mee bedoeld de zegen die langs magischen weg uitstroomt van de vorsten van Ternate en Banggai. Bemiddeling tusschen deze *pilogot* en zijn nakomelingen is uitsluitend mogelijk door het hoofd der familie, waarvan de *pilogot* de stamvader is. Ook hier dus weer vooroudervereering met duidelijke sociale gevolgen³⁹⁾, zooals die in Oost-Peling zich als *balakat*-vereering manifesteert. Hoe belangrijk het samengaan van religieus en sociaal centrum is, blijkt o.a. uit de mededeeling dat alleen bepaalde hoofden der Loinangs (*daka'njo* of *tonggol*; zie hoofdstuk V) deze bemiddeling tot stand brengen met de beide voornaamste *pilogot*, en dat het de geest van den *daka'njo* Kamboa, den eersten en grootsten onder de hoofden van Lingketing, is die de groote en machtige *pilogot* voor dit volk is geworden⁴⁰⁾.

Overeenkomstigen gedachtengang en gedeeltelijk dezelfde terminologie vindt men op Halmahera en Soela. Van laatstgenoemde streek heet het⁴¹⁾: „Algemeen vereerde of vereert men op de Soela-,eilanden nog de wongi, de „geesten der overledenen”. „In het leven „der Soelaneezen nam (neemt) de vereering der sania, dat is de wongi „van den stam, den „Urahn” welke men beschouwde (t) als heer van „het land (toean-tanah) een voorname plaats in. Voorheen bouwde „en onderhield men speciaal voor dezen geest in elk district een oema „sania (sania-huis) waarin volgens het volksgeloof deze geest zijn „verblijfplaats had”. „Nieuw aangestelde sangadji's moesten, voor zij „hun ambt aanvaardden, de „oema-sania” bezoeken”. „Ook na den „oogst werd een dergelijk feest gevierd in de onmiddellijke nabijheid „der oema-sania, bij welke gelegenheid tevens het verplichte aandeel van „den oogst aan den sangadji werd afgedragen”. „Behalve de sania of „stamgeest, worden ook de zeer talrijke familiegeesten (bekend onder „den naam wongi) vereerd”. „Deze familiegeesten houden verblijf in „een klein huisje — de oema hoga — dat men ergens aan de kust „of in het binnenland heeft gebouwd. Vaak ook wordt voor deze „geesten een verblijf ingericht in de woning der familie. Deze ver- „blijfplaats heet oema papasia. In de oema hoga... vindt men bij de „Islamieten een uit hout gesneden menschenkop... van denzelfden

³⁹⁾ Wellicht beter: correlaties; in Indonesische visie zijn het gevolgen.

⁴⁰⁾ Kruyt, To Loinang, blz. 401 v.

⁴¹⁾ Mededeelingen Encyclopaedisch Bureau No. XV (Soela-eilanden), blz. 46—48, en noot 1 op blz. 48.

„vorm als op Halmahera wordt aangetroffen”. In een noot wordt ter vergelijking medegedeeld, dat een op Halmahera in den vorm van een menschenkop gesneden en als beschermer van eigendommen gebruikt stuk hout den naam pilogoti draagt.

Op Halmahera heet het ⁴²⁾: „Ook de pilogo, een klein soort huisje, „staande bij de woningen, en waarin gewoonlijk allerlei met toover-„spreuken beprevelde voorwerpen liggen, alle houten en bamboezen „wapens, dient volgens zendeling Hueting tot afwering van onheil „en het doden van booze geesten”. Op een foto van een dergelijke pilogo kan men duidelijk den nagemaakten houten menschenkop onderscheiden. Ook lezen we: „De wongi is de dorpsbeschermegeest, „de geest van den „Urahn”, van het geslacht of den stam, die een „dorp bewoont; wordt ook dodadi genoemd, in den zin van: de „verwekker, de oorsprong, de eerste mensch van het dorp (het geslacht „of den stam)”.

Hueting ⁴³⁾ bespreekt eveneens deze huisjes onder den naam o pilogutu en o pilogutu ma tau. Hij neemt echter aan dat deze zaken van vreemden oorsprong zijn, terwijl het woord niet uit het Tobeloreesch te verklaren is; aangezien er vroeger veel verkeer was tusschen Banggai en Tobelo (o.a. werden vaak Banggaiers als slaven geroofd en meegevoerd naar Halmahera) kan het mogelijk zijn dat een oorspronkelijk Banggaische eeredienst op Tobelo gevonden wordt, zij het dan ook met een ietwat verbasterden naam. Men verstaat er daar primitieve huisjes onder, waarin eenige nabootsing van wapens e.a. Gewoonlijk behoort er ook toe een ruw, uit hout gesneden menschenhoofd, zeer zelden uitgehold, met een schedel erin. Men offert hier spijs en wierook op gewone wijze aan den hier wonenden geest. Het feit dat men dezen eeredienst ook bij de Mohammedanen, en in Kau meer dan in Tobelo vindt, schrijft Hueting eveneens toe aan invloed van lieden uit Banggai.

Uit vergelijking dezer gegevens kunnen we dus alleen het vermoeden uitspreken dat de vooroudervereering van Banggai en Soela in wezen dezelfde trekken vertoont, doch dat de overeenkomst met sommige punten van Halmahera's heidendom een toevallige is.

5. *Banggai als studieobject.*

Adatrechtelijke gegevens over de Groote Oost in het algemeen

⁴²⁾ Mededeelingen Encyclopaedisch Bureau No. XIII (Halmahera en Morotai), blz. 54, 51, 48.

⁴³⁾ A. Hueting, *De Tobeloreezen in hun denken en doen* (tweede gedeelte), B. K. I. 78 (1922), blz. 186—187.

zijn schaarsch; over sommige streken is meer bekend, doch tot deze behoort zeker Banggai niet, noch de omliggende landen. Wijlen Professor ter Haar legt hierop dan ook op blz. 247 van zijn „Beginselen en stelsel van het adatrecht” den nadruk, waar hij wijst op de noodzaak van adatrechtelijke bewerking der voorhanden ethnografische literatuur, en stelselmatige samenvatting dezer gegevens.

Rechtstreeks op Banggai hebben betrekking een reeks tijdschrift-artikelen van Dr. Alb. C. Kruyt, waar een menigte van adatrechtelijke gegevens verscholen ligt tusschen een groot aantal mededeelingen op volkenkundig terrein. Naast eenige oudere werken die eveneens Banggai behandelen, vindt men in verspreide literatuur vaak een enkel bericht.

De op het onderafdeelingskantoor te Loewoek aanwezige memories geven over het algemeen bitter weinig adatrecht; en wat er in staat is vaak door den steller van een latere uit een vroegere memorie overgenomen. Mijn eigen memorie, beëindigd Mei 1939, richtte zich in de eerste plaats op de volksordering, daar ik tijdens mijn bestuursperiode het doel nastreefde de genegeerde rechtsgemeenschappen op te sporen. Al moge dit niet geheel bereikt zijn, het resultaat is toch geweest dat er op dit punt thans meer bekend is dan tevoren. Vroeger toch heette het: „Een zonder enig verband of enigen samenhang „over de eilanden verspreid wonen wordt van de bewoners van den „Banggai-archipel vermeld. De hoofden, *tenggol*, die men daar kent, „schijnen inzetsels der inheemsche vorsten van vreemden oorsprong⁴⁴⁾”. Ik hoop met gegevens uit mijn (niet gepubliceerde) memorie in hoofdstuk V hierop een ander licht te kunnen doen schijnen.

Als bijlagen van die memorie dienen verder eenige nota's genoemd te worden; allereerst een op mijn verzoek door Pater van den Bergh M.S.C. te Noelion (Oost-Peling) samengesteld, betreffende het huwelijksrecht; verder eenige verslagen van den A.I.B. Tangkilisan, waarin hij de resultaten van een tournee naar Lingketing en het Doehian-gebied heeft neergelegd, van belang als aanvulling op Kruyt's artikel betreffende de To Loinang⁴⁵⁾.

Al deze bronnen hebben het kenmerk van eenzijdigheid; betreffende de To Loinang beschikken we thans over betrekkelijk volledige gegevens, doch is het natuurlijk de vraag in hoeverre deze gelden voor

⁴⁴⁾ Ter Haar, Beginselen, blz. 45.

⁴⁵⁾ Zullen na bewerking worden opgenomen in den eerlang te verschijnen Arb. XLIV.

de overige madi-sprekers. Bij de rangschikking en rubricering van het materiaal rezen dus vele vragen; helaas was het niet mogelijk door het verbreken der verbinding met Indië hierover nadere inlichtingen in te winnen. Niettegenstaande deze lacunes leek het toch van belang een zoo volledig mogelijke beschrijving van het adatrecht van Banggai te leveren; hiermee is dan het vragenderwijs te behandelen gebied afgepaald, zoodat eventueel aanvullend onderzoek in dezen vergemakkelijkt wordt.

Vrijwel uitsluitend was eertijds de aandacht der bestuursambtenaren gericht op de vorstensfeer; men dacht de verhoudingen in het landschap te kennen als men die bestudeerd had. Wat de kennis hiervan betreft, stelt het uitmuntende artikel van Dr. Alb. C. Kruyt „De vorsten van Banggai” al het andere verre in de schaduw. Zooals echter in de hoofdstukken III en V nader zal worden aangetoond is de vorstensfeer scherp gescheiden van de volksfeer; uit eigen waarneming te Banggai is mij gebleken, dat vele waardigheidsbekleeders daar niets weten van de volksordering op Peling, laat staan van die van den Vaste-Wal.

6. *Volks- en vorstensfeer; Gouvernementsinvloed.*

Het euvel van zich te veel concentreeren op de vorstenorganisatie, samengaand met negatie der volksordering, concretiseerde zich in eenige ernstige bestuursfouten, indertijd in de onderafdeeling gemaakt, zooals benoeming van verkeerde hoofden, foutieve afbakening van bestuursressorten, miskenning van rechthebbende hoofdenfamilie's (bv. te Boenta, waar de moeilijkheden hierdoor veroorzaakt zelfs zoo ernstig waren, dat in 1926 een hunner, aangesloten bij de P.K.I., naar Digoel moest worden verbannen). De opzet mijner memorie was in de eerste plaats gericht op beschrijving der lagere rechtsgemeenschappen; daarbij diende in de practijk tevens de vraag verbonden te worden of deze nog leven, en of daaraan een andere, meer organische bestuursorganisatie kon worden vastgeknoopt. Het was daarbij niet mogelijk b.v. erfrecht en schuldenrecht tevens in studie te nemen; voor andere hoofdstukken (individuen, rechtskrenkingen) kon soms toevaligerwijs wel uit de memorie of de bijlagen geput worden.

Bij de behandeling der stof zal zooveel mogelijk getracht worden de volksordering afgescheiden te houden van de vorstenorganisatie; als derden factor hebben we daarbij den invloed van het Gouvernement op beide te beschouwen.

7. Systematiek.

Alvorens het overzicht van de adatrechtelijke gegevens, voor zoover beschikbaar, te beginnen moge nog de vraag beantwoord worden van welken rechtskring Banggai volgens de bestaande adatrechtliteratuur een onderdeel vormt.

In den eersten druk van het „Adatrecht van Nederlandsch-Indië” (1918) van Prof. C. van Vollenhoven vindt men tegenover blz. 1 de, zeer voorloopige, adatrechtkaart (welke om mij onbekende reden in den 2den druk ontbreekt). Volgens deze is het landschap Banggai (tezamen met de landschappen Boengkoe en Mori) ingedeeld bij rechtskring XI (Zuid-Celebes), met uitzondering van het tot het landschap Banggai behoorend eiland Poat, dat in rechtskring IX (Gorontalo) ingedeeld is. Verder loopt de grens met rechtskring XII (Ternate) op deze kaart tusschen de eilanden Masoni en Soela-Taliaboë, en die met rechtskring X (Toradja) langs de Balingararivier.

De adatrechtelijke literatuur houdt zich over het algemeen hieraan, zij het ook met afwijkingen, Zoo zijn in de „Literatuurlijst voor het adatrecht van Indonesië” (2e druk, 1927) twee werken van Dr. Alb. C. Kruyt en één van J. Kruyt, betreffende Mori en Boengkoe⁴⁶⁾, en Mori⁴⁷⁾, opgenomen in rubriek Toradja. In Arb. XXIX vindt men op de bladzijden 17—37 twee vonnissen van den godsdienstigen rechter van Boengkoe in boedezaken uit 1925; beide zijn eveneens gerubriceerd onder Toradja. In de Pandecten van het Adatrecht X (Adatstrafrecht) slaan de plaatsen 290 t/m 297, 1167 t/m 1174, 1808, 2057 en 2058 op Banggai; zij staan alle onder de Toradja-paragraaf (10), doch plaats 1816 is opgenomen onder paragraaf 11 (Zuid-Celebes). In Pandecten IX (Schuldenrecht) zijn eveneens de plaatsen 386 (betreffende Boengkoe; er staat Toboengkoe) en 520 (een aanhaling uit Goedhart's nota) ondergebracht onder Zuid-Celebes. Ter Haar deelt zoowel to lainang (To Loinang?) als den Banggai-archipel bij rechtskring 10 (Toradja) in; ook de to mori rangschikt hij in deze groep, doch Boengkoe noemt hij niet⁴⁸⁾.

Er is dus blijkbaar geen eenstemmigheid tot welken rechtskring men Banggai moet rekenen. Het zal goed zijn de drie voornaamste aangrenzende kringen in hun specifieke trekken te schetsen, waarna

⁴⁶⁾ Kruyt, Het rijk Mori, T. A. G. 17 (1900); Id., Eenige ethnografische aantekeningen omtrent de Toboengkoe en de Tomori, M. N. Z. G. 44 (1900).

⁴⁷⁾ Kruyt J., De Moriërs van Tinompo, B. K. I. 80 (1924).

⁴⁸⁾ Ter Haar, Beginselen, blz. 252.

het wellicht mogelijk zal zijn, na kennisname van het Banggaische adatrecht, dit landschap bij één daarvan in te deelen, dan wel het geheel of gedeeltelijk als een gouw van een dezer te gaan aanmerken.

Rechtskring X: Toradja-gebied.

Bij Van Vollenhoven: Het genealogisch stelsel is toonaangevend. De stam speelt geen rol als rechtsgemeenschap; als zoodanig treden de stamgenooten-dorpen op; het rechtsgezag berust bij in die dorpen onder genealogische dorpshoofden bijeenwonende groepjes van stamgenooten, voor wie het geestenhuis tevens tot dorpsraadhuus strekt, en die beschikkingsrecht hebben⁴⁹⁾.

Bij ter Haar: Rechtsgemeenschappen, wier oorsprong de stam in eigen stamgebied was, doch die reeds geheel in stamgenootendorpen zijn uiteengevallen, zijn die der bare'e-sprekende Toradja's, hoewel krachtige hoofden toch wel gezag over verwante gemeenschappen buiten hun dorp uitoefenen. Het kenmerk van dezen kring is de tweezijdige genealogische groep, de stam of de onderdeelen daarvan, de geslachten (soms stamgenootendorpen) die een eigen territorium bewonen⁵⁰⁾.

Rechtskring XI: Zuid-Celebes.

Bij Van Vollenhoven: Het territoriale stelsel is toonaangevend. De voor de volksordering belangrijkste groep is hier de gaokangstichting, de groep personen die naar inlandsche opvatting door een gaokang of wonderdadig kleinood is bijeengebracht en die thans een complex van dorpen of vlekken bewonend, het gezag erkent van hem die de gaokang onder zich heeft, den kleinoodbewaarder of heer⁵¹⁾.

Bij ter Haar: Streekgemeenschappen, waarbij de materialisatie van de eenheid der levenskracht van de gemeenschap sterken nadruk verkreeg; dit zijn dan de ornamentschappen, waarbij de innerlijke verbondenheid ontstaat door den band met een magisch kleinood. De gemeenschappen zijn overal territoriaal⁵²⁾.

Rechtskring XII: Ternate.

Bij Van Vollenhoven: De Ternate-kring veroont verschillende elementen, zoowel uit het genealogische als uit het territoriale stelsel, terwijl de punten van het deels genealogische, deels territoriale stelsel eveneens aan te wijzen zijn. Zoo treft men in sommige deelen van den Ternate-archipel alleen de door genealogische hoofden bestuurde

⁴⁹⁾ C. van Vollenhoven, Adatrecht I, blz. 145; 139.

⁵⁰⁾ Ter Haar, Beginselen, blz. 38, 37.

⁵¹⁾ C. van Vollenhoven, Adatrecht I, blz. 145; 142.

⁵²⁾ Ter Haar, Beginselen, blz. 41.

stamgenootendorpen met hun dorpstempel aan; de engere familie en het gezin hebben geen rechtsgezag, evenmin de stam, al wordt veelal de landstreek waar de dorpen van één stam bijeenliggen, bij het vorstengezag vertegenwoordigd door een hoofd (sangadji), die zoowel de belangen der bevolking bij den vorst eenerzijds, als die van den vorst bij de bevolking anderzijds (bevelen van den vorst) moet behartigen. Het proces van territoriale dorpsvorming is nog niet ingetreden.

Daarnaast treft men eveneens in den Ternate-archipel deelen aan, waar de stamgenootendorpen uiteengevallen zijn (al is het stamverband daarom niet met één slag uit het volksgeheugen verdwenen), waar hun bezit tot familiebezit is saamgetrokken en zich als een lokaal dorpsgezag is gaan vormen: het territoriale dorp als rechtsgemeenschap en daaronder als rechtsgemeenschappen de families⁶⁸).

Ter Haar vermeldt deze streken niet, met een beroep op het gebrek aan gegevens, geldend voor de geheele Grootte Oost.

Het doel van dit werk is dan tweeledig, t.w.:

1. aan de hand van de beschikbare gegevens een zoo volledig mogelijke beschrijving te geven van het adatrecht van het landschap Banggai;

2. naar aanleiding van deze resultaten te komen tot eventueele herziening van de grenzen der rechtskringen X, XI en XII, waar deze elkaar ontmoeten.

---

⁶⁸) C. van Vollenhoven, *Adatrecht I*, blz. 145; 139—141.